

Katliamı Hatırlamak ve Katliamla Birlikte Yaşamak: Sivas Örneği

Özet

2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta yaşanan katliamda otuz üç aydın, iki otel görevlisi ve iki saldırgan hayatını kaybetti. Bu olaylar kamuoyunda genelde Sivas Olayları olarak bilinse de elbette adlandırılma ve anlaşılma biçimleri farklıdır. Bazı insanlar olayı “yobazların” , “aydınlara, aydınlığa” karşı yaptığı bir eylem olarak görürken, bazıları Alevilere karşı yüzyıllardır süren zulmün bir parçası olarak, diğerleri de belki de bir tür “had bildirme” fırsatı olarak gördü. Yaşananı adlandırma biçimi dahi toplumsal bilinçaltına, politik duruşa, olayı algılama ve hatırlama biçimine bir anlamda ışık tutar. Bu çalışmada amacımız Sivas'ta yaşayan Aleviler'in ve Sivas Katliamını nasıl algıladıklarını ve anımsama biçimlerini anlamaktır. Araştırmamızda korku, tedirginlik içinde yaşamamanın yahut öteki olarak hissetmenin gündelik hayata, sosyal hayata ve politik hayata nasıl yansıdığını anlamaya çalıştık. Tehdit altında hissetmekten kaynaklanan göze batmama isteğinin ve bu isteğin esasında bir insan topluluğunun psikolojisine, tarihine, sosyo-politik ilişkilerine ve son olarak geleceği biçimlendirme şekline nasıl bir etkisi olduğunu gözlemlemeye çalıştık.

Katliamla Yaşamak

Bu metinde Sivas Katliamı'nı, katliamın hatırlanma biçimini, hatırlamanın yanı sıra katliamı unutma çabasını ve dahi katliamın unutturulma çabasını inceleyeceğiz. Katliamla beraber yaşamamanın yanı sıra katliamla beraber yaşarken hayatın ne yönde nasıl etkilendiğini anlamaya çalışacağız. Bu anlamda Sivas'ta yaşayan Aleviler'in ve Aleviler'in yanı sıra devlet şiddeti ve kolektif şiddet mağduru “ötekiler”in katliam algısını, katliama rağmen yaşamlarını devam ettirme biçimlerini ve bu katliamın hayatlarını nasıl etkilediğini anlamaya çalışacağız.

“Ötekiler”in çoğunluğa karşı duyduğu çekingenlik onların dışı kapalı hayatlar yaşamasına sebep olur. Sivas'ta yaşayan Alevilerin birbirlerine yakın yerlerde yaşamayı tercih etmeleri, yeni birileriyle tanıştıklarında bu kişilerin kendilerinden mi yoksa “yabancı” mı olduklarını sorgulamaları ve ona göre tavır almaları, toplumsal hafızalarından asla silinmeyen haksızlığa uğradıkları duygusu, türkülerine de damgasını vuran Kerbela'dan bugüne uğradıklarını düşündükleri zulümler, Pir Sultan'ın yüzyıllar önceden gelen tavrının bugün dahi Alevi gençlerine söyledikleri, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemindeki Alevi katliamlarının yarattığı öfke ve incinmişlik meselesi Sivas Katliamı'nın algılanma biçimlerini ziyadesiyle

etkiler. Aynı zamanda Sivas'ta, katliamdan önce Pir Sultan Abdal heykelinin tahrip edilip indirilmesi gibi sembolik öneme sahip bir durumun yaşanmasına her zaman öteki olanlara olayın kendisinden daha fazla şey söyler.

Korkuyla Yaşamak

Genel olarak Türkiye'de ama özellikle İstanbul dışında "öteki" olarak yaşamak çok zordur. Öteki olmak, görünmeyen parmaklarla gösterilmek, ötekilerin yaşamına dair veya dinsel ritüelleri üzerine çirkin yakıştırmalar yapılması, "uslu" ve "uyumlu" olunduğunda yaşama hakkının diken üzerinde de olsa korunması, biraz "sivrildiğinde" ise tehdit altında hissetmektir. Çoğu zaman gereksizce ve epeyce tehditkar bir ifadeyle "tek dil, tek bayrak, tek vatan" vurgusuna maruz kalmaktır. Göçe zorlanmak, yaşamak için sessizliğe mahkum edilmektir.

Aleviler için can güvenliği, öteki olan bir başka grup hedef gösterildiğinde dahi tehlikeye girmektedir. Sivas Katliamı'nı da bu bağlamda ele alacağız. Sivas'taki linç, hakim ideolojinin öteki olana ve entelektüel olana bakış açısıyla bağlantılı da olsa, temel olarak halk tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda şiddet, "ötekiler" için daha korkunçtur. Sıradan insanların nefreti ve düşmanlığı, Madımak Oteli'ndeki insanları ölüme götürdüğünde, en korkunç ve acı verici olan şey şiddetin nereden geleceğini bilememektir. Zira şiddeti gerçekleştiren, sokaktaki sıradan insandır.

Şiddetin nereden geleceğini bilememe ve bundan daha vahim olarak, şiddetin her yerden gelebileceği ihtimali "öteki" olanlarda kabuğuna çekilme olarak kendini gösterebilir. Şiddet, beklenebileceği gibi karşı şiddet doğurabileceği gibi, Sivas Katliamı örneğinde olduğu gibi, geniş kitleler tarafından protesto edilmekle ve her yıl yıldönümlerinde hatırlanmakla sınırlı kalabilir. Saldırganların yeterli cezayı almaması ve kırmızı bültenle aranan bir sanığın Sivas'ta ölmesi vicdanlardaki adalet duygusunu zedeler ve kişilerin öteki olduklarını vurgulamamasına, bilakis bu durumu saklayarak kendilerini korumaya yönelmesine sebep olur. Bu durum siyasal, sosyal ve kültürel olarak gizlenmeye ve kültürün kapalı bir şekilde yaşanmasına sebep olur.

2014 Şubat ayında başladığım ve bu yıl da özellikle 2 Temmuz anması çerçevesinde sürdürdüğüm araştırmalarım bana gösterdi ki görece politik bir kitleyi bir kenara bıraktığımızda, insanların katliamı hatırlamama/hatırlatmama çabası içinde olduklarını gördüm. Topyekün bir inkar söz konusu değildi elbette, bunun travmasını hala yaşayan insanlarla da tanıştım, hatırladığında hala gözleri dolan öfkelenen insanlardan bahsediyorum,

lakin daha politik bulduğum insanlar dışında bir geçiştirme söz konusuydu. Bunun bir sebebi tartışmasız bir şekilde korku. İnsanlar gündelik hayatlarında katliam hakkında konuşabilmek şöyle dursun 2 Temmuz anmalarına gelmeyi bile tercih etmiyorlardı. Başlarda bu durumu bu denli korkuyu anlamsız buldum. Eylemsizliklerinin nedenini sorduğumda, “dışarıdan gelenler gidecek, biz yine onlarla başbaşa kalacağız” cevabını aldım. Konuştuğum başka insanlar da aynı soruya benzer yanıtlar aldıklarını aktardılar. Görüştüğüm kişiler genel olarak (özellikle dışarıdan gelenlerin attığı) intikam sloganlarından hoşlanmadıklarını bunun yerine barışçı sloganlar atılması gerektiğini söylediler. Bu durum anlaşılabilir, özellikle “Sivas’ı yakanlar donarak öldüler” tarzı sloganların bağlam Yazıcıoğlu’nun memleketi olan Sivas olduğunda ürkütücü olduğu söylenebilir. Kısacası herkes hayatına devam etmek, komşularına güvenerek yaşamak istiyordu ve gördüğüm kadarıyla genel olarak insanlar komşularına güvenebilmek adına bazı şeyleri unutmaya hazırlardı. Şüphesiz ki barış ve sükunet içinde yaşamak istiyorlardı.

Sessizce Yaşamak

Sivas’ın “ötekiler” inin çoğunluk olana göre barışçıl söyleme daha fazla sahip olması temel olarak kültürel ve etik değerlerden ötürü olsa da korkunun da bunda payının olduğunu düşünüyorum. Korku, adalete inancı kaybettirilmiş bir topluluğa “uzlaşma”yı da dayatıyor aslında. Evet, katliamı protesto eden insanlar varlar ve hep olacaklar, fakat çoğunluğun sessizliği de önemli ve anlaşılmayı bekliyor. Yıllarca kırmızı bültenle aranmış Sivas Davası sanığının Sivas’ta ölmesi kendini mağdur ya da dışlanmış hissedenden insanların vicdanlarında nasıl bir yara açıyor? İnsanları adalete dair ne düşünmeye itiyor? Katliamın 22. yıldönümünde, Ankara’da bulunan, katliamda hayatını kaybetmiş insanlar anısına yapılan anıt mezarın dahi tahribinin Sivas’taki insanlara olan etkisini düşünmek önemlidir. Yahut kısa zaman önce Alevi dernekleri başkanlarına yönelik gerçekleştirilen silahlı saldırılar “ötekiler”e ne düşündürür? Daha da önemlisi, tüm bu saldırıların faillerinin “bulunamaması”ndan yahut gereken cezayı almamalarının insanların adalet duygularının zedelendiği aşıkardır. Bir vatandaş olarak zorbalardan korunmayacaklarını bildiklerini, bir zorbalıkla karşılaştıkları taktirde de adaletin yerini bulmayacağını düşündükleri için bu insanları suçlamak yersiz olurdu. Bu kaygılardan ötürü de kişiler, pek etliye sütlüye karışmadan, eski acılarının üzerine bir anlamda sünger çekmeye ve barışmaya eğilimliler gibi görünüyor.

Şehrin küçük olması, herkesin aşağı yukarı birbirini tanimasının da “hedef” gibi hissetmek anlamında etkisi olmalı. Muhakkak ki her şehrin “kurtarılmış bölge”leri vardır fakat Sivas Katliamı etkinlik afişlerinin yalnızca merkezin görece dışında kalan ve genel

olarak Alevi ve solcuların yaşadığı Alibaba ve Seyrantepe mahallelerinde bulunduğunu gördüm. Merkezde tepkilerden çekinildiği için afiş çalışması yapılamamış. Söz konusu eylem ve anma çağrısının yanarak öldürülen insanlar için olduğunu düşündüğümüzde durumun vahameti artıyor. Kolektif bir suç olan katliamın anma etkinliğinde dahi komşularıyla, iş arkadaşlarıyla aynı düşünemeyen insanlar şüphesiz ki umutsuzluğa sürükleniyor.

Yol, Su, Otorite

2 Temmuz öncesi gerçekleştirdiğimiz anıt mezar ziyaretimizde Saraç Köyü'ne gittik. Katliamda ölen ve semah ekibinde bulunan dört genç kız Saraç Köyü'ndendi. Köy halkı, köylerinde katliamı ve orada öldürülen kızlarının anısını yaşatmak adına bir anıt mezar yapmıştı. Köy politik bir köydü, biz misafirlerini çok iyi karşıladı ve daha sonra köyde anma töreni yapıldı. Yaptığım araştırmayı öğrenen bir kişi, gitmeden önce yanıma sokuldu ve anıt yapmakta ne kadar zorlandıklarını, çok mücadele verdiklerini anlattı. Bürokratik bir mücadele verdiklerini sandım. Köylülerle bir mücadele verdiklerini, köyün büyük bölümünün birbirleriyle akraba olmasına rağmen bazı köylülerin otorite korkusundan dolayı anıtın yapılmasını istemediklerini anlattı. Sivas merkeze yüz kilometre kadar uzak olan bir köye yol su elektrik dışında otorite korkusunun da bunca taşınmış olması ve insanların kuvvetle muhtemel akraba oldukları çocukları anmak için bir anıta itiraz ediyor olması üzerinde durulması gereken bir konudur.

Affetmek ya da Unutmak

Bunca baskının altında örgütlenmeyi ve aktif bir şekilde direnmeyi tercih etmeyen insanlar “kurtuluş” u nerede arıyor sorusuna cevap aramaya başladığımda esasında bu sorunun bu çalışma boyunca sorduğum en kolay ve esasında en önemli sorulardan biri olduğunu fark ettim. Bir şekilde baskı ve şiddetten uzak kalamayan insanlar kişisel ve kolektif tarihlerinin yeni nesillere aktarımında saldırgan ve intikamcı bir üslup kullanmıyorlar. Olayları temel olarak bilmek mümkün olsa da aktarım ayrıştırıcı ve öfke üretmeye yönelik olmuyor. Bunda daha önce de belirttiğim gibi özellikle Aleviler'in hayat felsefesinin etkisi olsa dahi, korku meselesi de bir o kadar önemli. “Kurtuluş” yahut yeni bir hayat kurma “olaylara karışmadan” özellikle de, şehir dışına çıkmak ve tahsil yoluyla mümkün görülüyor. Nefret aktarımının olmaması gerçekten yüce gönüllü insanların yapabilecekleri bir şey lakin “kurtuluş” yolunun bu denli steril olması özellikle genç bireyin özüne ve tarihine yabancılaşmasına neden oluyor. Bu korkunç savruluş sonrası bağlama sesini duyduğunda

heyecanlanan ve bir şeyler hatırlayan lakin türkülerin sözlerini hatırlayamayan yarı şehirli bireyler savrulup duruyor.

2 Temmuz günü şehir dışından katılım daha fazla olsa da Sivas yerelinden katılım da elbette mevcuttu. Şehir dışından gelen katılımcıların, her ne kadar Türkiye solunun neredeyse tüm bileşenleri orada olmuş olsa da, çoğunlukla Alevi derneklerine mensup olarak geldiklerini söylemek mümkündür. Anmada Kerbela'dan bugüne Aleviler'in, Kürtler'in ve Türkiye solunun uğradığı acılardan ve katliamlardan bahsedildi. Türkiye solunun ve Aleviler'in yaşadıkları acıların ve anımsama biçimlerinin ne denli ortak olduğu bir kez daha anlaşılmiş oldu.

Trajedilerin, katliamların, kısımların eksik olmadığı hastalıklı coğrafyamızda, her şey unutturulmaya çalışılırken, bizler itanayla hafızasızlaşırken, belki de yapılması gereken Auschwitz'den sonra şiir yazmaktır. Her şeye rağmen, ne denli acı verici olursa olsun, tüm yıldırma ve unutturma çabalarına rağmen, tüm yıldırma politikalarına ve adaletsizliklere karşın, Sivas'ın, biz ötekilerin hafızasında yer kaplamaya devam etmesidir. Yine her şeye rağmen, "kalanlar, ölenlerin ardından şiir yazmaya devam eder" demektir aslolan.

Doğa Yenigün